

Böyük istedadlar şəxsi amalları üçün deyil, böyük ideyalarla yaşayırlar: Vətən, Torpaq, soydaşları üçün, onların maddi və mənəvi mənafeyi üçün fədakarcasına çalışırlar! Onlardan biri - Gənc Tamaşaçılar Teatrının baş rejissoru, Əməkdar incəsənət xadimi Mehriban Ələkbərzadə çoxxəli istedadının bir töhfəsini bizə hədiyyə edib: 30-cu illər repressiyasına məruz qalmış Azərbaycan qadınlarına həsr olunmuş "Kod adı: VXA" tamaşasını.

Tamaşa dekabr ayının 17 və 18-də Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrında anlaşıqla keçib.

Prezident Administrasiyasının Humanitar siyasət, diaspor, multikulturalizm və dini məsələlər şöbəsinin müdiri Fərəh Əliyeva, Xalq yazıçısı Elçin Əfəndiyev, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Bahar Muradova, Kinematograflar İttifaqının sədri Şəfiqə Məmmədova, Akademik Musiqili Teatrın direktoru, əməkdar incəsənət xadimi Əliqismət Lalayev, Kukla Teatrının direktoru, əməkdar mədəniyyət işçisi Rəşad Əhmədov, teatrşünas-tənqidçi, professor İlham Rəhimli, Aydın Talbzadə, yazıçı-dramaturq Əli Əmirli, Əhməd Cavad və Qayıbollar nəslinin nümayəndələri, Dilbər Axundzadənin nəvəsi Leyla Axundzadə, eləcə də digər tanınmış teatr xadimləri və incəsənət adamlarının izlədikləri premyera böyük maraqla qarşılanıb.

Tamaşa repressiya qurbanlarından biri - Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, ictimai xadim, tanınmış maarifçi Əhməd Cavadın anadan olmasının 130 illiyinə, eyni zamanda, repressiyaya məruz qalıb ləyaqətini qorumağın nümunəsini göstərən Şükriyyə Axundzadənin təmsalında 26 min qadının məşəqətli həbs, sürgün həyatına həsr olunmuş sənədli, bədii, tarixi hadisələrdən yığılıb.

Mehriban Ələkbərzadə müəllifi və quruluşçu rejissoru olduğu "Kod adı: VXA" təsvirində tarixi-sənədli faktlara istinad edərək, ötən əsrin 30-cu illərinin müdhiş mənzərəsini yaradır:

-Heç bir günahı olmayan Azərbaycanın nurlu şəxsiyyətlərinə "və-

Azərbaycan teatr tarixində ilk dəfə - "KOD ADI - VXA"

(Esse-resenziya məşq prosesləri əsasında yazılıb)

tən xaini" damğası vurub onları da, qadınlarını da həbs edirlər. Bayıl təcridxanasında olmanın işğəncələrinə məruz qalan qadınlarla "stalinçilər" qeyri-insani rəftarla davranır, uzun sürən istintaq prosesindən sonra günahsız qadınlara iş kəsirlər: kiminə 8, kiminə 10, kiminə də 15 il. Qadınlar buna şükür edirlər ki, ittiham prosesi bitdi. Gələcəyə ümidlə baxan qadınlar cəza müddəti bitdikdən sonra, nəhayət, əzizləri ilə görüşəcəklərinə ümid bağlayıb sevinirlər. Lakin qarşıda hansı cəhənnəm əzabı gözlədiyini bilmədən sevinirlər. Onları günlərlə soyuq vaqonlarda, ac-susuz Akmola aparırlar. Orada qadınları heyvan kimi işlədir, vəhşi kimi davranırlar. Bu qadınların arasında ağır işğəncələrə dözməyib intihar edənlər də olur, hər cür işğəncəyə dözüb namusunu qoruyanlar da. Hələ sahibsiz qalan 1507 uşaqdan biri də onların arasında. Bu uşaqlar köklərini tanımağa, zinadan törənmədiklərini öyrənməyə çalışırlar.

Tamaşa ağır faciələrin təsviri fonunda cərəyan etsə də, sabaha bir ümid var: bir gün bu əzab bitəcək, evlərinə qayıdıb əzizlərinə qovuşacaqlar! Nə qədər ağır olsa da, zaman keçir, qadınlar artıq azadlıqdadırlar. Lakin bu məqamda də bəzi qadınlar

ciddi problem qarşısında suallarına cavab tapa bilmirlər. Çünki ağır işğəncələrdən daha dəhşətli Nəimənin və onun kimi onlarla qadının taleyidir. Nəimənin burada uşağı olub, erindən deyil, ona yemək verən bir qazaxdan. O qazax da müharibəyə gedib, qayıtmayıb. Nəimə uşağı orada atıb vətəna dönə bilməz, dönersə, ailəsi o körpəni qəbul etməmi? Aparmazsa, o uşağın taleyi necə olar?

Dramaturq repressiyaya uğramış qadınların intizarını, qəlblərini isindirən kövrək ümidlərini belə ifadə edir: "İndi bizdən hər hansı nişanə qalıbsa, bizi xatırlayrsınızsa ...demək ki, biz olmuşuq. Yaşamışıq. Biz Həyatın dibində...oradan da aşağıda idik...Əsas odur ki...bizi xatırlayın...bizi xatırlayın."

Mehriban Ələkbərzadə bir müəllif, bir quruluşçu rejissor kimi geniş tamaşaçı auditoriyasına dəmək istəyir ki, tariximizi unutmaq. Dünyənin unudanın gələcəyi olmaz. Belə fikir sekulyarlığı ilə Mehriban Ələkbərzadə baş verənlərdən sarsılan ruhunun diqtələrini bizə təqdim edir.

Ümumi konseptual baxış

Mehriban Ələkbərzadə! Azərbaycan telemekənin ən təsirli təfəkkür, həm də tarixi əhəmiyyət də-

şiyən sənədli teleessələrinin əvəz olunmaz müəllifi - ssenarist, rejissor, dramaturq, yazıçı, həm də VƏTƏN-PƏRVƏR! Bir xanım şəxsiyyətində cəmləşən və öz təzahürünü reallığımızda tədqiqləyən bu gözəl keyfiyyətlər Mehriban Ələkbərzadəni Azərbaycan tarixinin çox ürəkgöynədən qanlı səhifələrindən birini və rəqləməyə sövq edib, kimsə təşviq etməyib, məhz şəxsi istəyi və arzusu ilə Təhlükəsizlik Nazirliyinin arxivlərində uzunmüddətli tədqiqat işi aparıb: XX əsrin 30-cu illərində repressiyaya uğramış Azərbaycan qadınlarının ağırlarının və namusunun fəvqündə dayanaraq, belə bir nadir dramaturji material yazıb. Başqa sözlə desək, Azərbaycanın teatr tarixində ilk dəfə olaraq, məhz Mehriban Ələkbərzadə, məhz CTT belə bir mövzuya müraciət edib.

Qeyri-adi dramatik yükü olan "Kod adı: VXA" pyesini qələmə alması, hadisələrin fabula üzrə dramatik inkişafı, stüjet xəttinin konseptual tutumu və axarlılığı, müəllif və rejissor kimi janrın tələbinə tam cavab verə bilməsi sübut edir ki, istedadlı xanım rejissor həm də dramaturji yük ötürücülüyünə malik bir sənətkardır.

Əsrin-tamaşanın kodlaşdırılmış adının özündə belə elmi-nəzəri, həm də tarixi yanaşma var; yəni istintaq sənədlərində kod adı "VXA" olan (vətən xainlərinin arvadları) "kod" sözünü birləşdirib. Nəticədə, qeyri-adi, çəkiç bir tamaşa adı yaranıb: "Kod adı: VXA". Bu dramaturji material üçün hadisələr o qədər zərger dəqiqliyi ilə seçilib ki, fabula stüjeti üstələyib və nə yaxşı ki, üstələyib!

Tamaşanın ekspozisiyasından hadisəyə keçid elə tərdə qurulub ki, hə-

min mərhələdə artıq tamaşaçı bunu hiss etmədən baş verən fəlakət görüntüsünə aludə olur. Bu, rejissor ustalığından irəli gəlir və daxilimizdən bir sual haray çəkir: "Niyə bizim namuslu xanımlarımız bu qədər haqsız zülmə dığar olublar?" sualı kişi qəlbimizi neştər kimi sancır.

Mehriban Ələkbərzadə, bir rəssam kimi, sözlə dramaturji materialın rəsmi cəkib, həm də səhnə təcəssümçüsü kimi nadir bir sənət təlosu yaradıb!

Həyati modelin personaja çevrilməsi

Həyati modelin obraz gerçəkliyindən danışmadan əvvəl xatırladıq ki, bədii yalan həyat həqiqətindən yoxlur, lakin bu tamaşada baş verənlər həyat həqiqətlərindən törənmiş bədii təcəssümdür. Ələkbərzadə öz təcəssümü ilə daxilimizə "Kaş ki..." adında bir təəssüf səpəlayir. Kaş ki, nə belə həyati model olaydı, nə də biz onun səhnə təcəssümünü verəydik!

Mehriban Ələkbərzadə model və onun ictimai mənsəyini böyük istedadla açıq şəkildə göstərə bildiyi üçün xarakterik xüsusiyyətlər, obrazların yaşayış tərzləri, həyata münasibətləri, həyat amalı, səhnə-tələ yükü, bu məkanda yeri aydın cizgilərlə görüntülənir.

Həyati modelin obraz gerçəkliyi dramaturq, ona səhnə nəfəsi verən quruluşçu rejissor, obrazı yaradan aktyor üçün də ciddi daxili imkanlar və prosese məntiqli yanaşma tələb edir. Bizim təqdimatımızda sadələşdirməyimiz aydın lövhə kimi görünür. Bugünkü müasir tələbatımızda elə müasir ruhlu model gerçəkliyi sənət bilicilərinin qarşısında ciddi tələbat kimi dayanır və seçimmiz inamların doğrudur. "Kod adı: VXA"da ağır yaradıcılıq yüklü, heç vaxt solmaz, teatr sənətində həmişəyaşar modelər gerçəkliyi mövcuddur.

(Ardı var)

Rafiq Rəhimli, Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrının ədəbi-dram hissə rəhbəri, Əməkdar Mədəniyyət işçisi, "Ozıl Kitab" mükafatı laureatı

